

הרב עומר שפס

פרישה סמוך לווסת בעונת 'אור זרוע'

שאלה

כידוע, יש לפרוש בעונת הווסת, בתאריכים המתאימים. הבנו שיש דעות שמחייבות פרישה אף עונה קודם לכן. כיצד יש לנהוג למעשה?

תשובה

בגמרא במסכת נידה (סג ע"ב) נאמר:¹

תניא: והזרתם את בני ישראל מטומאתם, מכאן א"ר ירמיה: אזהרה לבני ישראל שיפרשו מנשותיהן סמוך לווסתן. וכמה? אמר רבא: עונה. מאי לאו - עונה אחרית? לא, אותה עונה.

מסקנת הגמרא, בפשטות, היא שהזמן 'סמוך לווסת' שיש לפרוש בו הוא כל אותה עונה שרגילה לראות במהלכה את הווסת, כשיטת רבי יהודה במשנה.² וכך פסקו הרמב"ם³ והטור,⁴ שיש לפרוש כל אותה עונה במהלכה רגילה הווסת לבוא. אמנם בספר 'אור זרוע' (ח"א הל' נידה סי' שנח) מביא בסוגיה זו את דברי רבו, הראב"ה:

ומורי אב"י העזר"י אמר לי שרגילים לפרוש סמוך לווסתה כ"ד שעות. שאם רגילה לראות ביום - פורש ממנה כל הלילה שלפניו, ואם רגילה לראות בלילה - פורש ממנה כל הלילה והיום שלפניה.

ה'בית יוסף'⁵ ציין את דברי ה'אור זרוע' הנ"ל, והקשה עליו שפשט הגמרא (שהבאנו לעיל) סותר את דבריו, שכן הבין שה'אור זרוע' סבור כך להלכה מעיקרא דדינא, ואילו בגמרא נאמר שרק באותה עונה יש לפרוש, ולא קודם לכן. למעשה הביא ה'בית יוסף' שכל הפוסקים פסקו שיש לפרוש באותה עונה בלבד, ושה'אגור'⁶ כתב על דברי 'אור

1. מופיע גם במסכת שבועות יח ע"ב, בשינויים מסוימים.
2. נידה שם: 'היתה למודה להיות רואה עם הנץ החמה - אינה אסורה אלא עם הנץ החמה. רבי יהודה אומר: כל היום שלה'. ויעוין רש"י שם.
3. רמב"ם, הל' איסורי ביאה פ"ד הי"ב; שם, פ"ח ה"ג.
4. טור, יו"ד סי' קפד.
5. בית יוסף, יו"ד סי' קפד, ד"ה ומ"ש אם הוא ביום.
6. אגור, סי' אלף שנח.

זרוע': 'חומרא יתירה היא'. ואכן פוסק מרן ב'שלחן ערוך'⁷ כפשט הסוגיה, שיש לפרוש באותה עונה בלבד. כך פסק גם הט"ז⁸ וכן כתבו חבל פוסקים אחרונים, ובהם 'חכמת אדם',⁹ 'חוות דעת',¹⁰ 'שו"ת שאילת יעב"ץ',¹¹ ו'ערוך השלחן'.¹² בספר 'טהרת בת ישראל'¹³ הביא המחבר מכתב מה'חזון איש' שהכריע שאין להחמיר בכך, כיוון שרוב האחרונים מקלים בעניין. אמנם ישנם אחרונים שפסקו כדעת ה'אור זרוע': הב"ח (יו"ד סי' קפד ס"ק ג) הבין בדעת ה'אור זרוע' בשם רבו, שאינו סבור שפרישה כ"ד שעות הינה מעיקר הדין, אלא חומרא בלבד,¹⁴ אך הוא אומר שיש לנהוג כן למעשה:

ונראה לפענ"ד דכך ראוי לנהוג בחומרא זו דאור זרוע, דאין ספק שכך היתה קבלה בידו מפי הזקנים, ודלא כבית יוסף דכתב דאין טעם ושורש לדברים אלו... אבל לפי הטעם שכתבנו ראוי ונכון לנהוג חומרא זו, וכך שמעתי בימי חרפי שהירא דבר ה' נהג מעולם בחומרא זו.

גם הש"ך¹⁵ מקיים דברי ה'אור זרוע', ומבאר שהסוגיה שחייבה פרישה רק באותה עונה עוסקת באישה שרגילה לראות בזמן קבוע ביום, כגון תחילתו, אמצעיתו או סופו. נמצא אם כן ש'סמוך לווסת' פירושו מהלך אותה עונה. ברם, אישה שרגילה לראות שלא בשעה קבועה, נחשב כל היום כזמן וסתה וצריכה לפרוש גם כל הלילה שלפניו, שזוהי הגדרת 'סמוך לווסתה' במציאות זו, ובזה עוסק ה'אור זרוע' ויש לנהוג כמותו. כמו כן פסקו לנהוג כ'אור זרוע' גם ה'חתם סופר',¹⁶ ו'קיצור שלחן ערוך'.¹⁷ בין פוסקי דורנו, הרב עובדיה יוסף בספר 'טהרת הבית'¹⁸ פסק כדעת ה'שלחן ערוך' וסיעתו, שאין לחוש לדברי ה'אור זרוע', וכן הובא בשם הרב שלמה זלמן אויערבאך להקל בכך.¹⁹ אך רוב פוסקי זמננו מורים שיש להחמיר בכך: בשו"ת 'אגרות משה'²⁰ כתב שראוי להחמיר בדבר, אם לא במקום

7. שו"ע, יו"ד סי' קפד סעי' ב.

8. ט"ז, לשו"ע הנ"ל, ס"ק ב.

9. חכמת אדם, שער בית הנשים כלל קח, ב.

10. חוות דעת, סי' קפד, ביאורים, ס"ק ג.

11. שו"ת שאילת יעב"ץ, ח"ב סוף סי' י.

12. ערוך השלחן, יו"ד סי' קפד סעי' כ.

13. טהרת בת ישראל, להרב קלמן כהנא (מהד' תשל"ט) עמ' יד.

14. הב"ח מבאר שיסוד החומרא לאור זרוע הוא שמה היה מצב של חוסר בהירות מתי ראתה, כגון שראתה בסוף הלילה אך תחשוב שראתה בתחילת היום. יש קצת סמך לחומרא זו ממה שכתוב בסמוך: 'היכא דלא קים לה שפיר אי קודם הנץ אי לאחר הנץ', שם יש מחמירין לאסרה כל היום וכל הלילה.

15. ש"ך, יו"ד סי' קפד ס"ק ז. והאריך לבאר ולבסס דבריו בחיבורו 'נקודות הכסף' כאן.

16. שו"ת חת"ס, יו"ד סי' קע וקעט.

17. קיצור שו"ע, סי' קנה סעי' ב.

18. טהרת הבית, ח"א פרק ב סעי' א, ובאריכות בהערות משמרת הטהרה, עמ' נה-נה.

19. בספר 'יבקש דעת להרב מרדכי הס, עמ' 79 הערה 1 בשם הרב ישעיהו נויבירט, ושאר תלמידי חכם אין צריך להחמיר בכך (והוסיף הרב הס שכן מורה גם הרב עמיאל שטרנברג). אמנם, בספר מעדני שלמה, הלכות והליכות מהרב שלמה זלמן אויערבאך (להרב ירחמיאל פריד), עמ' רצד, אות ב, מובא ששמע מהרב אויערבאך ש'טוב להחמיר בזה', אך לנהוג כך בלי נדר כיוון שאינו מעיקר הדין.

20. אג"מ, יו"ד ח"ג סי' מח.

הצורך. הרב שמואל וואזנר²¹ מאריך לבאר שדברי ה'אור זרוע' מיסודם הנם חומרא, כפי הנראה מלשונו בספר הנדפס המצוי בידינו,²² וממילא לא קשה מסוגיית הגמרא, כיוון שזו חומרא שקיבלו הראשונים, ומכריע שכן יש לנהוג למעשה.²³ הוא מבאר שטעמי חומרא זו הינם משום 'ירידת הדורות', או ש'נחלשו הגופים' ויש חשש שהווסת תקדים. טעם נוסף שמחדש הרב וואזנר:

ורגיל אני להסביר את זה בטעם הגון, דכיוון דאין תשמיש ביום דישראל קדושים וכו' ואם כן אישה שיש לה וסת ביום, וכן הוא רוב הווסתות, אם כן לא יהיה ניכר אצלה כלל ענין פרישה סמוך לוסת, בפרט להשיטות דחבוק ונשוק מותר, ותשמיש ממילא ליתא, ועל ידי זה ברוב הימים ישתכח ענין פרישה סמוך לוסת לגמרי, על כן הנהיגו הראשונים דגם ברגילה ביום לפרוש כל פעם גם בלילה וטעם הגון הוא בעזה"ת.

מורנו הרב מרדכי אליהו²⁴ כותב שאמנם מעיקר הדין יש לפרוש רק באותה עונה, אך ראוי להחמיר כ'אור זרוע', כיוון שבימינו נחלשו הגופות וסדירות הווסת נתונה לשינויים בהשפעת גורמים חיצוניים, ויש חשש סביר שהאישה תקדים לראות עונה אחת. הרב ניסים קרליץ²⁵ כתב שאמנם מעיקרא דדינא אין צורך להחמיר בזה, על פי הכרעת רוב גדולי הפוסקים, אך לבני תורה בוודאי יש לנהוג בחומרא זו. גם הרב עזריאל אויערבאך²⁶ כתב שאע"פ שרוב גדולי האחרונים לא החמירו בדבר, 'ידוע שברוב קהילות ישראל נתקבל המנהג לחשוש לאור זרוע'. גם למחמירים, משמעות החומרא היא רק לענין פרישה מתשמיש, אך אין צריך שהאישה תבדוק בדיקה פנימית בעונה זו, אלא רק בעונה המקורית.²⁷ בשו"ת 'תשורת שי'²⁸ דייק מה'אור זרוע' שהשתמש בלשון 'אם רגילה' לראות, שמשמע שמדובר בווסת קבועה, ורק שם החמיר ה'אור זרוע', ולא בווסת שאינה קבועה. גם מורנו הרב מרדכי אליהו כתב שחוששים לחומרא זו רק בווסת קבועה, והוסיף שאף בעונה בינונית לבעלת וסת שאינה קבועה.²⁹ אמנם, הרב שמואל וואזנר³⁰ חולק ודוחה את דיוקו של ה'תשורת שי' ואומר שנראה שנהגו להחמיר גם בווסת שאינה קבועה.

21. שו"ת שבט הלוי, ח"ב סי' ע, וכן שיעורי שבט הלוי קפד, ב, עמ' כא-כג.
22. הרב וואזנר מעיר שבידי הב"י שדחה את דעת ה'אור זרוע', לא היו דברי ה'אור זרוע' עצמם, וסבר שפוסק כן מעיקר הדין, בעוד שלפי הנדפס לפנינו, נראה שהיא חומרא.
23. וכ"כ הרב וואזנר בשו"ת שבט הלוי ח"ח סי' קצו: 'וכבר מקובל מכל גדולי האחרונים (מלבד בודדים) שחוששים ליום כדינא וגם לילה שלפניו, וכך אנו פוסקים כל היום, ומן הניסיון שזה מציל הרבה'. גם הרב מרדכי גרוס, שיעורי טהרה, עמ' תקלא, כתב שנוהגים כ'אור זרוע' על פי הכרעת הש"ך, ולאור שלושה חכמי אשכנז: שערי דורא, מהרי"ל ולקט יושר, שפסקו כך.
24. דרכי טהרה, מהדורת תשע"א, עמ' 91, פרק ו, סע' ב.
25. חוט שני, עמ' לט, סע' א ועמוד שסא, סע' א.
26. לבושי עוז, עמ' כז.
27. חוט שני, עמ' מא, סעיף ד, וכן כתבו כמה מפוסקי דורנו.
28. תשורת ש"י, ח"א סי' ערה.
29. דרכי טהרה, עמ' 93, סוף סע' ה.
30. שו"ת שבט הלוי, ח"ב סי' ע.

במציאיות צורך שונות, כגון כשחלה עונת 'אור זרוע' בליל החופה, ליל טבילה, או קודם יציאה לדרך או בבא מן הדרך,³¹ כתבו כמה פוסקים, שגם המחמירים לנהוג כ'אור זרוע' יכולים להקל בדבר.

סיכום והלכה למעשה

א. לכתחילה יש להחמיר כדעת ה'אור זרוע', ולפרוש מתשמיש בעונה הקודמת לעונה שבה רגילה לראות, שכן פסקו ש"ך והב"ח וסיעת אחרונים, וכן רוב פוסקי זמננו, ובעיקר בדורנו בו נחלשו הגופים והווסתות אינן סדירות כבעבר ויש לחשוש להקדמת הווסת (ולנוהגים בקביעות כפסקי מרן ה'שלחן ערוך', כגון בני ספרד ההולכים על פי פסיקת הרב עובדיה יוסף, אין צורך להחמיר בדבר³²).

ב. יש להחמיר רק לעניין פרישה מתשמיש ולא לעניין עשיית בדיקות פנימיות, וכן רק בווסת קבועה או בעונה בינונית של וסת שאינה קבועה.

ג. כיוון שמעיקר הדין אין הדבר חובה, ניתן להקל בשעת הצורך, כגון בליל טבילה או ביוצא לדרך וכיו"ב.³³

31. עיין שו"ת חתם סופר, יו"ד סי' קעט; שו"ת שבט הלוי, ח"ד סי' צז וכן שם ח"ח סי' קצה, וכן בשיעורי שבט הלוי, סי' קפד סעי' ב עמ' כב; הרב וואזנר התנה את הדבר בבדיקה פנימית לפני התשמיש, יעו"ש בדבריו.

32. ובספר יבקש דעת, להרב מרדכי הס, עמ' 79, הערה 3, הביא שמנהג מרוקו וחלב להקל בזה.

33. נראה לענ"ד שאף אם ייגרם צער רב וחשש פגיעה בשלום הבית לבני הזוג מחמת ההימנעות לשמש, ניתן להקל ולסמוך על השו"ע ורוב האחרונים, המקלים בדבר.